

A „MELTING POT” METAFORA, ÉS AZ AMERIKAI PRAGMATISTÁK VÉLEMÉNYE AZ IDEGENSÉG TAPASZTALATÁRÓL (DEWEY, RORTY)

KRÉMER SÁNDOR

Evidenciának tekinthetjük, hogy az „idegenség” meglehetősen komplex jelenség. Különösen manapság, amikor aktuális történelmi-politikai helyzetünk még bonyolultabbá teszi a kérdést. Nemcsak filozófiai, hanem jórészt politikai, gazdasági, és jogi problémáról van szó. Mindezt erőteljesen fűszerezik a kulturális, egészségügyi, és természetesen az ideológiai és egyéb dimenziók is, amelyek az életben – a mindennapi gyakorlat, sürgető kényszerei felől nézve – szinte kibogozhatatlanul össze is fonódnak egymással. Előadásomban azonban elsősorban az idegenségnek a bevándorlókkal kapcsolatos szociokulturális megjelenésére koncentrálok társadalomelméleti szempontból, és csupán esetlegesen érintek egyéb vonatkozásokat.¹

Bár a probléma Magyarországon is meglehetősen régi a különböző nemzeti kisebbségek jelenléte miatt, nyilvánvalóan az sem lehet kétséges, hogy az Amerikai Egyesült Államok történelmi létrejötte a bevándorlás eredménye. Az Egyesült Államok a bevándorlók országa, és ennek következtében, születésétől fogva szembe kellett néznie az idegenség kérdésével. Ezért meggyőződésem, hogy tanulságos lehet számunkra, ahogy a pragmatista filozófusok kezelték az idegenség problémáját.

Itt és most figyelmen kívül hagyjuk tehát az *idegenség* problémakörének teljes komplexitását, számtalan feldolgozását, és csupán a pragmatista megközelítésre koncentrálok. A pragmatizmusra, amely közismerten gyakorlat-orientált, javító szándékú (meliorizmus) és tapasztalat centrikus, amerikai eredetű filozófiai irányzat. Már a klasszikus korszak alapító atyáinál (Peirce, James és Dewey esetében), találunk fontos gondolatokat a bevándorlók, az idegenekkel kapcsolatban, hiszen az Amerikai Egyesült Államok – mint már említettem – a bevándorlók országa. Tág értelemben, az őslakos indiánokon kívül lényegében mindenki más (még D. Trump, a jelenlegi amerikai elnök is...) bevándorló!

---

¹ Pár éve megjelent Debrecenben egy kitűnő etnológiai válogatás a téma neves szerzőinek, többek között Derridának, Waldenfelsnek, stb. írásaiból, ahol egyáltalán az „idegen” jelentését, illetve az etnológia mibenlétét, módszertanát igyekeztek tisztázni: *Az Idegen. Variációk Simmeltől Derridáig*. (Szerk. Biczó Gábor) Debrecen, Csokonai Kiadó, 2004.

John Dewey és Richard Rorty nézeteinek bemutatása előtt azonban az „olvasztótégely metaforát” („melting pot”) kell szemügyre vennünk, hiszen ez jellemezte a hivatalos állami hozzáállást az Amerikai Egyesült Államokban a 20. század elején. E század korai szakaszában az „olvasztótégely” metaforának három alapvető interpretációja alakult ki. Mindhárom modell erőteljesen befolyásolta a közéletet és a politikát egy bizonyos időszakban, és egyik-másik még ma is rányomja a bélyegét az Egyesült Államok polgárainak énképére a faji és társadalmi igazságosság kérdésében.

Az „olvasztótégely” metafora első verziója az úgynevezett *„angolszász konformitás modell”*. Ezen interpretáció szerint létezik egy különleges, szinte homogén etnikai magja az amerikai állampolgárok identitásának. Az „angolszász amerikai” kifejezés az olyan személyre utal, akik vagy Észak-Amerika eredeti angol telepeseitől, vagy az Északnyugat-Európából (Németországot is beleértve) induló legelső bevándorlási hullám képviselőitől származik. E koncepció szerint az Egyesült Államok társadalmának és politikájának legjellegzetesebb vonásai visszakövethetők valamilyen reális vagy képzeletbeli angolszász kultúrára. Az Egyesült Államokba érkező bevándorlóknak pedig morális kötelessége elfelejteni saját kultúrájuk tradícióit, és felvenni, adóptálni az angolszász amerikai állampolgársághoz kapcsolódónak vélt értékeket és társadalmi habitusokat, ha az Amerikai Egyesült Államok politikai közösségének tagjaivá akarnak válni.

Az „olvasztótégely metafora” második interpretációja a *„fúziós modell”*. Ezen eszmény szerint az amerikai identitás folyékony, és jelenleg is a fúzió-nálás folyamatában van. E felfogás szerint az Amerikai Egyesült Államok polgárai a világ rendkívüli és egyedülálló nemzetét képezik. Ez a legkülönbözőbb kultúrák embereit hozza össze oly módon, hogy az emberi együttélés és együttműködés más társadalmakban nem látott lehetőségeit kínálja számukra. Minden bevándorló csoport hoz magával valamilyen kulturális tőkét a szülőföldjéről, amivel hozzájárul az örök fejlődésben lévő amerikai elegyhez, de az amerikai identitásnak nem létezik egyetlen, lényegi, etnikai magva. Ez a modell inkább a biológiai kapcsolatokat hangsúlyozza az amerikai identitás létrejöttének legfőbb útjaként, és a különböző etnikai és kulturális csoportok tagjainak házasságát tekinti a legfontosabbnak a jövőbeni amerikai állampolgárok megszületésénél.

Végül az *„Amerikanizációs modell”* kell említeni, amely erősen hasonlít az „angolszász konformitás modellhez”, amennyiben kihangsúlyozza a bevándorlók ama kötelességét, hogy adják fel a Régi Világból származó tradícióikat, és asszimilálódnak az Egyesült Államokban már létező domináns kultúrába. De ezt a domináns kultúrát nem angolszász etnikai örökségként fogják fel. Ebben a perspektívában inkább bizonyos politikai elvek, illetve a

populáris kultúra értékei és tradíciói képezik a kitüntetett amerikai kultúrát. Például a Függetlenségi Nyilatkozat, az alkotmány és a Jognyilatkozat (Bill of Rights) elfogadása, vagy, a populáris kultúra értékei vonatkozásában, az amerikai futball, a hamburger, a Disney filmek kedvelése, a Hálaadás (Thanksgiving) megünneplése jelentik azt, hogy valaki amerikaivá lett. Ezek az elvek, értékek, és tradíciók nem kapcsolódnak szükségszerűen egyik különös etnikai csoporthoz sem, ellentétben azzal, ahogy azt az „angolszász konformitás modellnél” láttuk. Egy bevándorló akkor válik amerikaivá az „Amerikanizációs modell” ételmében, ha elsajátítja ezeket az elveket, és hűségesküti tesz ezekre, illetve egyértelműen magáévá teszi a populáris kultúra fő vonulatának alapvető értékeit (akkulturálódik). Ez az „Amerikanizációs modell” tűnik ma is a legbefolyásosabbnak az Amerikai Egyesült Államokban.

Ugyanakkor számos amerikai filozófus kritizálta magát az „olvasztótégely metaforát” („the melting pot metaphor”) már a tradicionális pragmatisták közül is, mivel ez lényegében az asszimilációs teóriák egyike. A kritikus amerikai filozófusok határozottan különbséget tettek ugyanis a multikulturalizmus és az asszimilációs törekvésként felfogott „olvasztótégely metafora” között. A multikulturális társadalomban egyértelműen biztosítani kell a kölcsönös interkulturális cserét, azaz ebben az esetben nem csupán a befogadó társadalom hat a bevándorlók csoportjaira, hanem ez utóbbiak kultúrájának bizonyos sajátosságai is szervesen integrálódhatnak a befogadó kultúrába.

Már ebből is nyilvánvaló, hogy a bevándorlókkal kapcsolatos mai viták mennyire egyoldalúak, amennyiben szinte kizárólagosan a gazdasági dimenzióra teszik a hangsúlyt: csak munkaerőt vagy a munkahelyet elvevő idegent látnak bennük. Legfeljebb a politikai és a jogi dimenziók kerülnek még hangsúlyosan elő, de a „szív habitusai” (Alexis De Tocqueville), vagyis a kulturális dimenzió (szokásaik, tradícióik) többnyire alig kerülnek szóba.

JOHN DEWEY

A korai pragmatisták egyike, Horace Kallen (1882-1974) fogalmazta meg elsőként a multikulturális társadalom eszméjét. 1915-ös, „Demokrácia és olvasztótégely” című esszéjében² mellett érvelt, hogy az „olvasztótégely eszmény” minden formájában erkölcstelen, hipokrita és politikailag irreális. Ez az eszménykép egyrészt az autoriter politika olyan elemeit vezeti be az amerikai társadalomba, amelyek aláássák annak demokratikus jellegét.

---

² Vö. José-Antonio Orosco: *Toppling the Melting Pot (Immigration and Multiculturalism in American Pragmatism)*. Bloomington, Indiana University Press, 2016. 22. (Továbbiakban: Orosco.)

Másrészt a benne megfogalmazott asszimilációs törekvések tönkreteszik azokat az erkölcsi alapokat is, amelyek nélkülözhetetlenek a bevándorlók normális emberi életéhez, hiszen kultúrájukat veszik el tőlük.

John Dewey (1859-1952), a klasszikus pragmatizmus legjelesebb alakja, már egy hónappal Kallen cikkének a *Nation* magazinban való megjelenése után, levélben fejtette ki aggályait a szerzőnek. Dewey alapvetően két tekintetben jelezte egyet nem értését. Egyrészt kifogásolja Kallen „zenekar” metaforáját, mivel minden zenekarban meghatározott hierarchia szerinti elrendezés található. Ez pedig az etnikai kisebbségek és az amerikai társadalom egésze tekintetében egyáltalán nem mondható el, mivel a liberális állam csupán találkozási terepet és védelmet biztosít a különböző kulturális csoportok számára, de nem tölti be a karmester szerepét. Másrészt Kallen ráadásul saját „zenekar” metaforájának is ellentmond, mivel az etnikai kisebbségeket olyan monolitikus egységeknek képzei, amelyekben belül nincsenek különböző érdekek, vélemények és viták. Dewey szerint ez inkább egy „plurális monokulturalizmus”, vagy „billiárdgolyó modell,” ahol minden etnikai kisebbség „lekerekítve”, egymástól függetlenül, atomisztikusan jelenik meg a társadalom egészében, ami szintén soha nem fedte az amerikai társadalmi valóságot.

A 20. század elején, nagyjából Kallen és Dewey pragmatista vitájával egy időben, prominens amerikai polgárok mozgalma (mely soraiban tudhatta Theodor Roosevelt volt elnököt, és Leonard Woodot a hadsereg korábbi főparancsnokát is) a kötelező katonai szolgálat átfogó rendszerét javasolta nemzethomogenizáló eszközként. Dewey ezt az eszmét már meghirdetésekor elutasította. Szerinte a kötelező katonai szolgálat európai gyakorlatából is nyilvánvaló, hogy nem ez teremti meg a nemzeti egységet, hanem fordítva: a már meglévő, erőteljes nemzeti egységből következik az általános hadkötelezettség gyakorlata. Dewey elgondolása szerint nem a katonai nevelés kényszereivel, hanem inkább az iskolákban, a közoktatásban kellene elkezdni egy sokkal általánosabb nevelési programot, amely megtanítja a békés interkulturális együttműködést. Nézete szerint, az Amerikai Egyesült Államokat alapjaiban pluralista társadalomnak kell tekintetnünk, mivel „az amerikai nemzet olyan emberek sokféleségéből tevődik össze, akik különböző nyelveket beszélnek, különféle tradíciókat hoztak magukkal, és változatos életeszmények szerint élnek.”³ A közös amerikai nemzeti kultúrának, szerte, lehetővé kell tennie, hogy felszínre hozzuk „minden egyes emberből saját, speciális képességeinek legjavát, amelyekkel hozzá kell járulnia a tapasztalat és a bölcsesség közös nemzeti alapjához”. (Uo.) A közoktatás intézményeiben meg kell tanítanunk mindenkinek, hogy az Amerikai Egyesült Államok

---

³ John Dewey: „Nationalizing Education”, In. *John Dewey: Middle Works*, vol. 10. 204.

egy olyan nemzet, ahol „minden egyes kulturális csoportnak tisztelnie kell az összes többit, és mindegyik sajátosságait, fáradtságot nem kímélve, kompozit nemzeti karakterünkhöz történő hozzájárulásként kell megvilágítani”. (Uo.)

Dewey tehát elutasítja az asszimilációs „olvasztótégely metaforát”, és alapjaiban egyetért Kallen multikulturális elméletével. Fenti kritikájával egyrészt javítani igyekszik rajta, másrészt három alapelv mentén tovább is fejleszti gondolatait. Ezt a három alapelvet úgy nevezhetjük, mint a „kulturális csoportok virágzásának elve” („Principle of Cultural Group Flourishing”), a „kulturális hozzájárulás elve” („Principle of Cultural Contribution”), és a „kármegelőzés elve” („Harm Prevention Principle”). A „kulturális csoportok virágzásának elve” értelmében, ahogy Kallennél sem, a különböző kulturális csoportoknak nem kell asszimilálódniuk valamilyen etnikai normához, és nem kell fuzionálniuk vagy konformizálódniuk az amerikai identitás semmilyen elve adottnak vélt eszméjének fényében. A kulturális csoportok számára inkább lehetővé kell tenni, hogy megőrizték saját, különleges tradícióikat és az ennek megfelelő életformákat, mintsem arra kényszeríteni őket, hogy mindezt hátrahagyják Régi Világukban. A „kulturális hozzájárulás elve” értelmében Dewey azonban azt is elvárja a bevándorlóktól és más kisebbségektől, hogy ne csupán csoportérdekeik védelme érdekében vegyenek részt a politikai életben, hanem aktívan járuljanak is hozzá, elsősorban a közintézményeken, mindenekelőtt az iskolákon keresztül, a közös amerikai nemzeti, és ezen belül a politikai kultúra megteremtéséhez. Az előző két elv érvényesülésének korlátozását szolgálja a „kármegelőzés elve”. Ezen, John Stuart Mill gondolatait tükröző elv értelmében nyilvánvalóan elfogadhatatlan minden olyan, esetleg korábbi kulturális tradícióknak megfelelő magatartás (pl. a női genitáliák megcsonkítása, gyermekházasság kikényszerítése, stb.), amely káros vagy veszélyt jelent más emberekre és csoportokra nézve. Nyilvánvaló tehát, hogy multikulturális elméletében Dewey alkalmazza Mill egyszerű, de talán minden demokrácia végső alapelvét, miszerint „mindent szabad, ami másnak nem árt”. Egy demokráciában minden megengedett, ami nem jelent sem közvetlen, sem közvetett veszélyt a társadalom más tagjaira és csoportjaira nézve, és nem vonja el tőlük anyagi forrásait.

Dewey azonban az állam szerepét sem korlátozná pusztán az egyes kulturális csoport közötti békés versengés politikai kereteinek megteremtésére a béke, a biztonság és a diszkrimináció elkerülésének biztosításával. Dewey, a deliberatív és részvételi demokrácia híveként a demokráciát sokkal mélyebben, egyfajta életformaként fogta fel („democracy is a way of life”), aminek elsősorban alulról, az emberek hétköznapi közösségei felől kell megszerveződnie. Ezért az államnak aktívan segítenie kell az egyes kulturális csoportokat, gazdaságilag (azaz pénzügyileg) és politikailag is támogatva ezeket

tradícióik védelmében, művelésében és fejlesztésében mindaddig, amíg ez az individuumok és a különböző társadalmi csoportok méltóságát, szabadságát és kibontakozását, vagyis a társadalmi igazságosságot szolgálja.⁴

RICHARD RORTY

A neopragmatizmus alapítója, Richard Rorty viszont nem hisz a részvételi demokrácia realizálhatóságában. Az analitikus filozófiának „hivatalosan” 1979-ben, a *Philosophy and the Mirror of Nature* című könyvével búcsút intő Rorty (1931-2007), a *Contingency, Irony and Solidarity* című 1989-es művében fogalmazta meg saját neopragmatizmusának alap gondolatait.⁵ Az esetlegességen, mint a történesek véletlenszerűségének hangsúlyozásán, az irónián, mint ezen hozzáállást elfogadó attitűdön, valamint a private-public kettősségen, illetve az általa megteremtett liberális ironikus embertípuson és a liberális demokrácia utópiáján túl, a szolidaritás újfajta felfogását is itt találjuk. Rorty, Deweyvel ellentétben, a kompetitív demokráciát pártfogolta, mivel úgy látta, hogy a modern, nagyméretű társadalmakban sokkal könnyebb az intézményrendszer demokratikusságát biztosítani.

Rorty nem írt ugyan külön könyvet a bevándorlókról vagy a multikulturális társadalomról, de az erkölcsi haladásra és a szolidaritásra vonatkozó nézetei egyértelműen érintik az idegenség kérdését. Az erkölcsi haladás lényege ugyanis nála abban áll, hogy fokozzuk érzékenységünket mások szenvedései iránt, és ily módon az idegenekre egyre inkább úgy tekintünk, mint a mi közösségünk tagjaira.

E belátás alapjaként, Rortynál a szolidaritás hagyományos fogalmának elutasítását találjuk, mivel szerinte az alapját képező közös emberi lényeg nem létezik. A történelem feletti, örök belső lényegek, illetve természet tagadásából következik tehát, hogy Rorty nem fogadhatja el a szolidaritás tradicionális formáját. De a „szolidaritás bizonyos történetileg adott és talán

---

⁴ Ebben az értelemben Dewey messze túlmegy a procedurális liberalizmus Locke és Hobbes által elindított tradícióján (vö. Orosco 37). De „Dewey kulturális pluralizmusa azon „alkotmányos” („constitutionalist”) liberalizmuson is túlmegy, amelyben az állampolgárok mindaddig szabadon törekedhetnek saját jólétük előmozdítására, amíg osztoznak azon nyilvános politikai kultúrában, melynek lényege, hogy az államhatalom alkalmazásáról közösen hoznak döntéseket. Dewey úgy gondolja, hogy az állampolgároknak osztozniuk kell a nyilvános politikai kultúrában, de egyúttal jelentősegteljes párbeszédet is kell folytatniuk arról, hogy saját kulturális csoportjuk hogyan járulhat hozzá a közös nemzeti kultúra további fejlesztéséhez.” (Orosco 37.)

⁵ Magyarul, R. Rorty: *Esetlegesség, irónia és szolidaritás*. Fordította: Boros János és Csordás Gábor. Pécs, Jelenkor, 1994.

átmeneti formája iránti ellenségeség nem jelent ellenségeséget általában a szolidaritással szemben” (EISZ 14.). Rorty nem a korábban rejtett mélységekben, nem valami örök, változatlan, lényegi emberség felfedezésében látja a szolidaritás, az emberi együttérzés alapját, hanem inkább elérendő célnak tekinti a szolidaritást:

Utópiám szerint az emberi szolidaritást nem olyan ténynek kellene tekinteni, amelyet az „előítélet” eltüntetésével, vagy korábban rejtett mélységekbe való leásással lehetne elismerni, hanem inkább elérendő célként jelenne meg. Vizsgálódás helyett képzelettel lehet megvalósítani, azzal a képzelőerővel, amellyel az idegenekben szenvedő társainkat látjuk. A szolidaritást nem reflexióval fedezzük föl, hanem megalkotjuk. Azáltal jön létre, hogy növeljük más, tőlünk különböző emberek szenvedésének és megalázásának egyéni részletei iránti érzékenységenket. Ez a megnövekedett érzékenység megnehezíti, hogy tőlünk különböző embereket marginalizáljunk, azt gondolván, hogy „Ők nem úgy éreznek, ahogy mi érzünk”, vagy „Mindig kell szenvedésnek lennie, miért ne hagyjuk őket szenvedni?” (EISZ 14.)

Rorty tehát értelmezési horizontunkon található, végső célként fogalmazza meg, hogy „morális kötelességünk szolidaritást érezni minden emberi lény iránt” (EISZ 210.), de egyúttal tudja, hogy az emberiséggel, minden racionális lénnel (Kant!) történő ilyen azonosulás a gyakorlatban lehetetlen. Csúpan arra vagyunk képesek, hogy sürgessük „mi”-tudatunk kiterjesztését, illetve „próbáljuk meg kiterjeszteni »mi«-tudatunkat olyan emberekre, akikről korábban, mint »ők«-ról gondolkodtunk” (vö. EISZ 212.).

A liberális ironikusok inkluzív etnocentrizmusa olyan, amely „arra szánta el magát, hogy bővídjön, hogy egyre szélesebb és változatosabb ethoszt hozzon létre”, mivel ezt a „mi”-t olyan emberek alkotják, akiket az etnocentrizmus iránti kételyre neveltek (vö. EISZ 219.).

Rorty tehát szándékosan megkülönbözteti az „emberiséggel, mint olyanul” való azonosulásként felfogott szolidaritást, és a szolidaritást, mint önmagunkban való kételkedést (vö. EISZ 219.). Kételkedést abban, hogy mi, a demokratikus országok lakói „elég érzékenyek vagyunk mások megaláztatására és szenvedésére”; kételkedést abban, hogy „intézményeink alkalmasak e megaláztatás és szenvedés elhárítására” (EISZ 219.). A szolidaritás, mint azonosulás lehetetlen – a filozófusok találmánya, esetlen kísérlet az Istennel való eggyé válás eszméjének szekularizálására. Szolidaritásunknak, „mi”-érzésünknek a kételkedésből kiinduló bővítése viszont lehetséges, csak tennünk kell. Rorty szerint ebben az értelemben létezik morális fejlődés, és „a fejlődés

valóban a nagyobb emberi szolidaritás felé halad” (Rorty 1994. 212.). A modern értelmiségiek legfőbb hozzájárulása pedig e morális fejlődéshez sokkal inkább a szenvedés és a megalázás konkrét változatainak részletes leírása (pl. regényekben és etnográfákban), mint a filozófiai vagy vallási fejtegetések (vö. EISZ 212.).⁶

Filozófiájával Rorty támogatni igyekszik ezen új szolidaritás, és ezzel együtt liberális utópiájának realizálását. Nyilvánvalóan nem lehet azonban bizonyos annak jövőbeli létezésében,⁷ hiszen a történelmet is esetlegesnek tekinti. Szerinte nincs semmiféle végső Igazság vagy Cél, ami felé a történelem fejlődne. A történelmet Rorty nem-teleologikus folyamatnak tartja. Ebből következik, hogy sohasem lesz pontos tudásunk az emberi történelemnek se a kiindulópontjáról, se a végpontjáról, csupán folyamatának általunk ismerhető részéről.⁸ *Ebben az értelemben történelmi jövőnk is esetleges. Mind-ezen esetlegességekből azonban nem következik a teljes relativizmus nihilje!* Rorty ugyanis kihangsúlyozza, hogy „egy meggyőződés, még olyan emberek esetében is képes szabályozni a cselekvést, és tekinthető olyasminnek, amiért érdemes meghalni, akik tudatában vannak annak, hogy ezt a meggyőződést nem az esetleges történeti körülményeknél mélyebb dolgok okozták”. (EISZ 209.) Vagyis e helyzet *esetlegessége* nem okoz semmilyen problémát se Rorty politikai és történelmi céljai, se azon morális álláspontja tekintetében, hogy hajlandó volna akár meg is halni aktuális elveiért és értékeiért. Történelmi jövőnk esetlegességét illetően azt kell mondanunk, hogy ez nem teszi lehetetlenné akár a legvalószínűtlenebb társadalmi célok jelenbeli támogatását sem. Mint tudjuk, a legkülönbözőbb országokban, a legkülönbözőbb politikai pártok teszik éppen ezt. Velük ellentétben Rorty történelmi reményei egy valóban liberális demokrácia megszületésére nézve ráadásul sokkal realisab-
bak, mivel működő történelmi tendenciákon alapulnak.⁹

Amíg tehát a régi szolidaritás valamilyen metafizikai alapú, többnyire szelleminek tartott, közös emberi lényegre épült, addig Rorty szerint ez

---

⁶ A moralitás terén nem fogalmi tanulást hirdet tehát Rorty sem! *Az Esetlegességben* írja, hogy szépen lassan fogadjuk el az újraleírásokat. (Vö. EISZ 20.) Ez a helyzet az új szolidaritásfogalom elsajátításánál is.

⁷ Egy történelmi kísérletként azonban érdemes megpróbálni! (Vö. Rorty 1991. 196.)

⁸ Rortynak igaza van, amikor visszautasítja konzervatív ellenfeleinek vádjait. Szerintük hinnünk kell, hogy a demokratikus társadalmak Objektíve Jók, és az ilyen társadalmak intézményei Racionális Első Elveken nyugszanak. Rorty elutasítja, hogy ilyen dolgokat állítson, mivel szerinte az objektivitás csupán interszubjektív megegyezés, és a metafizikai értelemben vett Igazság és Ész nem bizonyítható. (Vö. FTR 35., 46.)

⁹ Rorty morális álláspontjának bővebb elemzését lásd könyvemben: Krémer Sándor: *A késői Richard Rorty filozófiája*. Szeged, JatePress Kiadó, 2016. 101-106.

elfogadhatatlan, hiszen semmiféle örök, változatlan lényeg létezése nem bizonyítható, és ezért új értelemben vett szolidaritásra van szükség. Ez az új szolidaritás még nem létezik, ezt a jövőben kell majd gyakorlatilag megteremteni, ami saját liberális demokráciájának egyik alapvető célja. Ily módon exkluzív, azaz kizáró társadalomból egyre inkább inkluzív, befogadó társadalommá kell válnunk, hiszen a globalizáció megállíthatatlan történelmi tendenciája mindenképpen az emberi együttélés új formáit és szintjeit, valamilyen multikulturális társadalmat eredményez majd.

ÖSSZEGZÉS

Ha nem is vállaltam itt és most az egész kérdéskör bemutatását és elemzését, annyi mindenképpen evidenciának tűnik, hogy az idegenség mindig is létező kérdése (kultúrák találkozása, kisebbségi és diaszpóra lét, antiszemitizmus, modernkori rabszolgaság, stb.) a globalizáció erősödésével vált igazán égető kulcskérdéssé. Az egyes népek, és kultúrkörök egyre fokozódó egymásrautaltságát hozta magával a globalizáció megállíthatatlannak tűnő történelmi tendenciája, ami viszont a békés, harmonikus együttélés, vagy legalább a békés egymás mellett élés új lehetőségeinek felkutatását és kimunkálását teszi szükségessé. (Az ázsiai és afrikai migránsok áradatára nyilvánvalóan több tényező, komplex megoldást kell találni: a probléma gyökerének kezelése, a háborúk lezárása, a helyi gazdaságok erősítése, az életkörülmények javítása; fenntartható bevándorlási politika kvótákkal és emberséges körülményekkel; a már ideérkezettek szelektálása: a tartózkodási és munkavállalási engedélyt kapottak fokozott integrálása, a bűnözők és terroristák minél gyorsabb kiszűrése, kitoloncolása, stb.)

Nyilvánvaló, hogy a globalizáció és hatásai még nem jelentkeztek számottevően az Amerikai Egyesült Államok létrejöttékor, de a bevándorlók országaként már nyilvánvalóan szembe kellett nézniük az idegenség kérdésével. Ha tehát a bevándorlás és a globalizáció viszonyát akarjuk összegezni, akkor azt mondhatjuk, hogy előbbi korábban is létezett, de a globalizáció felerősítette az idegenség problémáját a 20. században. Az új kihívásokra pedig új válaszokat kell találni, ahol felhasználhatjuk ugyan a régi példák tapasztalatait, de önmagukban ezek nem lesznek elégségesek.

IRODALOM:

- Dewey, John: „Nationalizing Education”, In. *John Dewey: Middle Works*, vol. 10. 204.
- Krémer Sándor: *A késői Richard Rorty filozófiája*. Szeged, JatePress Kiadó, 2016.
- Az Idegen. Variációk Simmeltől Derridáig*. (Szerk. Biczó Gábor) Debrecen, Csokonai Kiadó, 2004.
- Orosco, José-Antonio, *Toppling the Melting Pot (Immigration and Multiculturalism in American Pragmatism)*. Bloomington, Indiana University Press, 2016.
- Rorty, Richard: *Esetlegesség, irónia és szolidaritás*. Fordította: Boros János és Csordás Gábor. Pécs, Jelenkor, 1994. (EISZ)
- Rorty, Richard: *Filozófia és társadalmi remény*. (Fordította: Krémer Sándor és Nyíró Miklós) Budapest, L'Harmattan, 2007. (FTR)
- Rorty, Richard: *Objectivity, Relativism, and Truth: Philosophical Papers I*. Cambridge, Cambridge University Press, 1991.